

Надія Павлів-Самоїл

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
pavliv.samoil@gmail.com

Оксана Руданецька

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
факультету № 6 (юридичного)
Львівського державного університету внутрішніх справ,
orudanecka@ukr.net

СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ ЯК ОBOB'ЯЗKOBИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ МІГРАЦІЇ

© Павлів-Самоїл Н., Руданецька О., 2017

Стаття присвячена розкриттю питання прогнозованості руху міграційної системи, що безпосередньо впливає на співдружність держав, толерантність та терпимість до мігрантів як обов'язкових елементів системи міграції, свідому їхню поведінку у напрямку дотримання правових норм та поваги до культури, ментальності населення приймаючої країни, яка також є елементом цієї відкритої системи, а також розгляду з синергетичного підходу елементів системи міграції в порядку самоорганізації кожного окремо та у взаємодії їх разом, та свободі пересуванню як невід'ємний елемент системи міграції.

Ключові слова: міграція, свобода пересування, самоорганізація, система міграції, флуктуація.

Надежда Павлив-Самоил
Оксана Руданецька

СВОБОДА ПЕРЕДВИЖЕНИЯ КАК ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ ЭЛЕМЕНТ СИСТЕМЫ МИГРАЦИИ

Статья посвящена раскрытию вопроса возможности предсказуемости движения системы миграции, которые непосредственно влияют на содружество наций, толерантности и терпимости для мигрантов, как обязательный элемент системы миграции, сознавая их поведения в соответствии с юридической норм и уважение культуры и менталитета населения принимающей страны, которая также является частью открытой системы. А также рассмотрение синергетического подхода элементов системы, которые упорядочены по самоорганизации, свободы движение в качестве неотъемлемого элемента системы миграции.

Ключевые слова: миграция, свобода передвижения, самоорганизации, миграции системы, флуктуація.

Nadiia Pavliv-Samoyil
Department of Civil Law and Procedure
Ph.D.
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University

Oksana Rudanetska
Associate Professor of the Department of Economic and Legal Disciplines
Faculty No.6 (juridical)
Department of Civil Law
Lviv State University of Internal Affairs

FREEDOM OF MOVEMENT AS A NECESSARY ELEMENT OF MIGRATION SYSTEM

The present article is dedicated to elucidating the issue of possibility to forecast movement of migration system, which immediately affects the community of states, tolerance and leniency towards migrants as necessary elements of the migration system, their conscious conduct in the field of observance of legal provisions and respect towards culture, mentality of population of the host country, which is also an element of this open system. It also considers from synergetic point of view the elements of migration system in the order of self-organization of each particular person and their mutual interaction, and freedom of movement as an integral element of migration system.

Keywords: migration, freedom of movement, self-organization, migration system, fluctuation.

Постановка проблеми. Загострення багатьох глобальних проблем, зокрема міграційних, негативно впливає не тільки на соціально-економічне та політичне становище однієї країни а й на політичну ситуацію у світі загалом. Можливість прогнозованості руху міграційної системи безпосередньо впливає на Мир у світі, співдружність держав, толерантність та терпимість до мігрантів, як обов'язкових елементів системи міграції, свідому їхню поведінку у напрямку дотримання правових норм та поваги до культури, ментальності населення приймаючої країни, яка також є елементом цієї відкритої системи.

Отже, виникає беззаперечна необхідність розглянути з синергетичного підходу елементи системи міграції в порядку самоорганізації кожного окремо та у взаємодії їх разом, визначення принципів та можливостей прогнозувати напрям руху системи чи оптимального перетворення хаосу в порядок.

Аналіз досліджень проблем. Пошуки нових методів, що враховували б самоорганізуючий характер соціальних систем, посилили увагу дослідників до синергетичних підходів. Займалися пошуками універсальних закономірностей виникнення порядку з хаосу, проблемами самоорганізації у розвитку суспільства Г. Ф. Турченко, Г. Рузавин, В. Василькова, М. Кузьмін, В. Хиценко, Л.О.Базиль та ін.

Метою дослідження є розгляд з синергетичного підходу елементів системи міграції в порядку самоорганізації кожного окремо та у взаємодії їх разом, визначення принципів та можливостей прогнозувати напрям руху системи чи оптимального перетворення хаосу в порядок та свободі пересуванню, як невід'ємний елемент системи міграції.

Викладення основного матеріалу. Синергетика, за твердженням В. Шишкіна, орієнтована на пошук певних універсальних законів еволюції і самоконструювання складних правових систем,

законів еволюції відкритих нерівноважних систем будь-якої природи. Синергетична методологія в теорії права актуальна у зв'язку зі зростанням кількості нормативних правових актів, розширенням їх кола дії і закріплення у них різнорідних, таких, що часом конфліктують один з одним, суспільних інтересів. Синергетична методологія у теорії права розвиває концепцію самоорганізації права, підкреслюючи зростаючу небезпеку дезорганізації. Вона вказує на причини непередбачуваної реакції суб'єктів при функціонуванні правовідносин [1; 2, с. 162].

Проблема пошуку основоположних засад, ідей, категорій міграції як філософсько-правового феномена, дослідження його сутності та взаємодії елементів, має важливе значення для його інтеграції в суспільстві, і для інших матеріальних систем. Дослідження системи міграції з синергетичного підходу дасть можливість сформулювати категорії цієї відкритої системи та визначити напрями взаємодії елементів, що дасть можливість прогнозувати рух та, в деякій мірі, його корегувати. Синергетичне дослідження відкритої системи є сучасною необхідністю у зв'язку з євроінтеграцією, запровадження безвізового режиму, який являється точкою біфуркації у цьому випадку.

Методологія як специфіка системного підходу, на думку О. Пунченка, визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і забезпечує її механізми, на виявлення різноманітних типів зв'язків об'єкта та зведення їх в єдину теоретичну картину [3, с. 206; 2, с. 165].

На сучасному етапі розвитку світового співтовариства є беззаперечні підстави визнавати міграцію відкритою системою, оскільки притаманні їй характерні властивості, по-перше – обмін інформацією з навколишнім середовищем в кожній точці системи, по друге – усі точки системи організовані та взаємодіють між собою. Однак, історично система міграції була не завжди у стані відкритості – у тоталітарний період, що не могло дозволити дослідження синергії міграції з філософсько-правової позиції.

Уявлення, знання про систему міграції, про взаємодію її елементів, вийшли за межі сталого пізнання та виходить на рівень транснаціональної системи. За сучасних умов, чітко помітна необхідність нового осмислення її елементів.

У результаті досліджень Пригожина, який ввів у науку поняття синергетики, відкривається можливість дослідження відкритих систем, в тому числі і міграції, і досягнення мети нового розуміння прогнозованих рухів міграції у транснаціональному суспільстві, дозволить переглянути роль людини у глобальних процесах, впливу на неї інформації, як одного з необхідних впливів для осмислення, переосмислення існуючого, майбутнього та визначення руху і взаємодії з іншими елементами системи міграції [4]. Досліджуючи систему міграції саме в такому контексті, стає можливим спрогнозувати рух системи, що у подальшому допоможе уникнути негативних наслідків міграції.

Принципи, на яких заснована синергетика – цілісність, системність, нелінійність, взаємодія хаосу і порядку цілком підходять для дослідження системи міграції.

Система міграція порівняно недавно стала об'єктом синергетики, оскільки для цього необхідна відкрита система у період авторитаризму це було неможливим, відповідно на сучасному етапі розвитку, на етапі взаємодії елементів системи міграції з аналогічними елементами на міжнародному рівні, що є атрактором для подальшої самоорганізації та визначає подальший розвиток системи.

Один із елементів системи міграції – людина, для якої в ідеалі підходить синергетичне дослідження, як відкритої підсистеми, що у взаємозв'язку з іншими підсистемами впливає на рух загалом цілої системи міграції.

Науковці визначають такі параметри міграції як суспільного феномену: зміну особою координат свого місця знаходження (переміщення) – фактор мобільності; наміри особи покращити свій матеріальний і (або) соціальний стан – фактор потреби; намагання особи працевлаштуватися на новому місці та вважати його своєю “другою батьківщиною” – фактор стабільності [5, с. 39; 6, с. 90].

На нашу думку, зазначений підхід є не повним, оскільки не враховуються різновиди міграції, за яких ці фактори у комплексі не відповідають, а можуть варіюватись різним критерієм для фактору стабільності.

Фактично сама поява людини зі своїми першочерговими інстинктами самозбереження зародила методологічні філософські установки, які сформовані у дискусіях, з часом їх осмислення ставлять вагомий відбиток на формування суспільства та напрямок його розвитку до інтегрованого суспільства.

Беззперечно, варто погодитись з В. Жадько, для формування інтегрованого людства потрібно максимально, якщо це взагалі можливо, зблизити їхні цільові установки, адже діяльність людини має цілеспрямований характер. Звичайно, можна стверджувати, що всіх об'єднує спільна мета – мати можливість забезпечити гідний рівень і належну якість життя. Причому, як в сенсі духовному в усіх його складових, так і матеріальному, визначеному потребами в їжі, питті, одязі та взутті, житлі. Але виявляється, що не так легко практично реалізувати “розумно” визначені міри задоволення цих потреб, оскільки первинні форми емпіричного пізнання, якими є спостереження і порівняння, неодмінно орієнтують людину не на “серединну міру”, про яку говорив ще Аристотель, а міру, яка задовольняє потреби елітних у матеріально-економічному аспекті верств населення. Що загалом виправдано, адже виховний вплив на мотиваційно-поведінкову сферу свідомості людини здійснює не так логіка пізнання, як логіка чуттєво сприйнятого й об'єктивного у своїй безумовній достовірності прикладу [7, с. 6].

Основою кожної нелінійної системи є рух її елементів, які при взаємодії визначають напрям усієї системи, її організацію або дисорганізацію.

Одним із елементів системи міграції є людина, яка за своєю природою у процесі пізнання і аналізу навколишнього середовища, під впливом інформація, як предмету енергії, формує нові уявлення, усвідомлення та спонукає до переосмислення себе у суспільстві, що виступає як атрактор вибору поведінки, що притягує до себе множинність траєкторій, внаслідок чого формується особистість та точка біфуркації з розгалуженими можливостями: свідомими, і несвідомими. З цієї позиції, особистість усвідомлює природність права на вибір поведінки в тому чи іншому випадку, усвідомлює свободу не обмежену нормами права, моральними нормами. І тільки при ідентифікації себе як особи соціальної, як особистості здорово мислячої (відносно поняття яке залежить від категорій того чи іншого історичного періоду), усвідомлюючи себе у взаємозв'язку з державою, свобода поведінки особи обмежується правом, мораллю та рівнем усвідомлення себе, як одного цілого з соціумом та державою.

На рівень усвідомлення себе одним цілим з соціумом та державою впливає стан забезпечення правовими нормами інтересів особи та рівень їх дотримання, що надає можливість її розвитку як самодостатньої особистості та ідентифікації себе громадянином відповідної держави.

Забезпечуючи одне із основних життєвонеобхідних прав, право на свободу пересування та стимулювання державою його реалізації, як засобу розвитку особистості, впливатиме на якісні показники міграції та перерозподіл людського потенціалу в напрямку, необхідному для держави та її розвитку.

Тобто, право на ту чи іншу свободу необхідно розглядати: окремо від правової норми – філософію свободи, у розумінні свободи правовою нормою і у філософсько-правовому поєднанні.

Не можна не погодитись з тим, що народження людина є вільною. Вона незалежна у своїх думках, поглядах, переконаннях, а також вона вільна у виборі своєї поведінки. Особа у повсякденному житті керується власною волею відповідно до власних інтересів, потреб, бажань та поставленої мети. Так, свобода постає природною властивістю людини, що закладена у саму її сутність та виступає невіддільним благом кожного. З огляду на це, можемо стверджувати, що свобода виступає беззаперечною цінністю для усього суспільства [8, с. 254].

Розглядаючи з законодавчої позиції свободу пересування, як право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються ЗУ “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”, відповідно можна відзначити характерні ознаки: волевиявлення, час, спосіб, простір, правова норма. У цьому випадку, простір обмежується територією однієї держави, однак свобода пересування також полягає у переміщенні і

за територію України. Іншим Згадуваний закон обмежує право пересування та право вибору місця проживання, обов'язком здійснення місця реєстрації.

Ми неповністю можемо погодитись з позицією І.В. Михайлишина, що завдяки наявності закріпленої на рівні нормативно-правових актів свободи діяти на власний розсуд людина отримує можливість мислити і діяти відповідно до своїх інтересів, обирати певний варіант поведінки в конкретній ситуації і, що це є одним з критеріїв, яким характеризується вільне демократичне суспільство [9, с. 32]. У поданій позиції мислення людини обмежене правовою нормою, відповідно людина позбавлена можливістю діяти на власний розсуд, оскільки варіанти поведінки диктуються нормою.

Рівень нормативно-правового закріплення свобод диктується соціально-економічною, політичною необхідністю конкретного періоду держави та направлена на забезпечення принципу “моє право закінчується там де починається право іншої особи”, отже правове “обмеження” забезпечення свободи одній особі необхідне для забезпечення свободи іншій.

Право як сукупність правових норм є зобов'язувальним порядком людських стосунків у межах спільноти, що підтримується офіційно організованим примусом, який, своєю чергою, повинен визнаватися всіма членами спільноти як авторитетний примусовий порядок, оскільки індивіди в межах зазначеного порядку протистоять один одному як самостійні й вільні індивіди, рівні перед законом і зорієнтовані на створення справедливого суспільства на раціональних засадах [10, с. 166].

Можна стверджувати, що право – це соціальна гарантія свободи, суспільно визнана особиста автономія, воно надає простір для активності кожного члена суспільства. Абсолютна свобода означала б для людини нічим не обмежений вибір, що поставило б її у доволі складне становище під час ухвалення рішення. Свобода людини не може бути абсолютною, оскільки вона живе в суспільстві подібних до неї, а отже, її свобода повинна співвідноситися зі свободою інших індивідів. Право окреслює межі, в яких громадянин може діяти на власний розсуд, не посягаючи при цьому на права і свободи інших громадян, тобто свобода вибору передбачає відповідальність перед самим собою [11, с. 410].

Розглядаючи право на свободу пересування як філософську категорію, необхідно розглянути особу як мислячу, свідому яка перебуває постійно у русі, переосмисленні буття та свого місця у суспільстві.

Свобода полягає у тому, щоб бажати щось певне. Хоч звичайна людина бачить свободу у можливості чинити довільно, але саме у цій довільності – причина її несвобод [12, с. 34].

Знаючи себе як суспільно-політичну соціально-духовну істоту, людина здатна жити згідно з понятійно-категоріальним вираженням отриманих і здобутих знань, здатна до самоорганізації й самоуправління, отже, спроможна стати прикладом для інших, тобто бути центром притягання для них, отже, суб'єктом створення тих форм колективності, в межах яких всі її члени не відчують у себе стан відчуження [7, с. 7]. Саме завдяки синергії ми зможемо поєднати теоретичні істини та практичне будення, що дасть можливість визначити ті категорії які при переосмисленні людиною зможуть вибудувати бажану поведінку руху системи міграції. Однак сам процес переосмислення природного права на пересування у просторі і часі у XXI ст. вимагатиме десяток літ для одержання бажаних результатів.

Завдяки синергії можна добитись одержання бажаних результатів, оскільки погоджуючись з В. В. Васильковою, синергетичний світогляд є унікальним (на перший погляд суперечливими) феноменом, намагаючись науковими, раціональними способами зрозуміти, те що не було до цього предметом науки (хаос, порядок, становлення – явища, які не мають точних визначень до цих пір), синергія є спробою пояснити не раціонально організований світ, або щоб бути більш точним, пробує створити раціональну модель з не раціонально організованого світу [13, с. 29].

У хаосі взаємовідносин елементів системи міграції (людей), коливань, русі у просторі і часі, що забезпечує цілісне буття – виокремлюються сталі та нові категорії буття під впливом руху і масової інформації, напрямки руху набули цілеспрямований характер та протікають у геополітичному просторі, вимагаючи з боку інших елементів системи (держави) застосовувати те регулювання руху системи яке б було прогнозованим ба безпечним для суспільства. Зазначене дає підстави говорити про виникнення порядку з хаосу.

Рух у просторі, часі, пізнання – породжують нелінійне мислення, осмислення того чи іншого явища, феномену, можливостей, потреб і найвище досягнення – усвідомлення сенсу свого існування, за допомогою нелінійного мислення, аналізу світобудови та конструювання напрямку руху, поведінки у часі та просторі. “Свобода пересування” та “право на пересування” – категорії не тотожні, “свобода пересування” більш ширша категорія яка включає в себе “право пересування”, що є безпосередньою ознакою взаємодій, руху іншого елемента системи міграції - держави, рівень розвитку, рівень демократизму якої впливає на право свободи пересування і взагалі на стан відкритості системи міграції її перехід з одного стану в інший, від закритої до відкритої і навпаки, що впливає на те чи може вона бути об’єктом синергії.

Загалом, якщо говорити про характеристики елементу системи міграції, то, визначивши з філософської точки зору свобода – це здатність людини до активної діяльності згідно зі своїми намірами, бажаннями та інтересами, у ході реалізації якої вона добивається поставленої перед собою мети, практична реалізація внутрішньої свободи особистості здійснюється завдяки об’єктивній можливості або зовнішній свободі для такої реалізації [14, с. 130], варто зазначити, що саме ця ознака, залежить від переосмислення свого буття та визначення для себе тих особистісно важливих категорій, які впливають на поведінку і в подальшому на загальну систему.

Однак, ми не цілком погоджуємося з визначенням, що у правовому розумінні свобода є можливістю людини вчиняти ті чи інші конкретні дії в межах, встановлених правом [15, с. 164], оскільки не враховується, що вчинення тих чи дій не обмежується нормами права, а залежить від свідомості, самосвідомості та переосмислення реалій буття, які безпосередньо впливають на напрямок поведінки чи в правових межах чи поза ними. Внаслідок чого, іншим елементом системи міграції (державою), завдяки аналізу інформації, прогнозуванню повинні вироблятися та втілюватися у бажані категорії (універсальні форми мислення), з інтеграцією яких дасть максимальну можливість передбачити та спрямувати, оптимального для усіх елементів системи, напрямок руху системи міграції.

Висновки. Підводячи підсумки щодо філософії права на свободу пересування та норми закону про права пересування різні поняття, філософія права свободи пересування обмежується нормативним визначенням права на свободу пересування нормою обов’язкового місця реєстрації, і тільки при усвідомленні себе правосвідомою особистістю є запорукою руху міграції у напрямку необхідному для держави, в іншому випадку, маємо ту ситуацію, яку спостерігаємо на сучасному етапі кризи міграційних процесів та негативних наслідків міграції.

За сучасного розвитку держави неможлива рівність філософської та правової категорії права особи на пересування.

1. Шишкин В. В. *Синергетический подход в теории права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12. 00. 01 – Теория и история права и государства; История учений о праве и государстве / Шишкин В. В. – Нижний Новгород, 2007. – 35 с.* 2. Кожушко С. І. *Ідеї синергетики і синкретизму в методології трудового права / С. І. Кожушко // Часопис Київського університету права . – 2015. – № 2. – С. 165–168.* 3. Пунченко О. П. *Образование в системе философских ценностей: моногр. / О. П. Пунченко, Н. О. Пунченко. – Одесса : Печатный дом, Друк Південь, 2010. – 506 с.* 4. Пригожин И. *Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; пер. с англ. / общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.* 5. Бондырева С. К. *Миграция (сущность и явления) / С. К. Бондырева, Д. В. Колесов; 2-е изд.; Воронеж: изд. НПО “МОДЭК”, 2007. – 296 с.* 6. Алієва С. Т. *Природа та історичні передумови виникнення трудової міграції населення / С. Т. Алієва // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція. – 2014. – № 12, т. 2. – С. 89–91.* 7. Жадько В. А. *Філософія як теорія самоорганізації людського буття: Наукове видання / В. А. Жадько. – Запоріжжя : Вид. ЗДМУ, 2012. – 348 с.* 8. Ярмол Л. В., Вандьо С. *Поняття, значення свободи та її взаємозв’язок із правом / Л. В. Ярмол, Вандьо С. // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: юридичні науки. – 2016. – № 825. – С. 252–258.* 9. Михайлишин І. В. *Зміст права громадян на вільне пересування та вибір місця проживання / І. В. Михайлишин // Право і Безпека. – 2012. – № 3. – С. 32–37.* 10. Гарасимів Т. З. *Концепт права: філософський світогляд /*

Т. З. Гарасимів, М. В. Мартинюк // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: юридичні науки. – 2016. – № 850. – С. 163–169. 11. Романова А. С. Свобідна воля людини в умовах глобалізації суспільства (природно-правовий аспект) / А. С. Романова // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: юридичні науки. – 2016. – № 845. – С. 407–413. 12. Пунда О. О. Право на свободу : монографія / О. О. Пунда. – Харків : Евріка, 2006. – 284 с. 13. Василькова В. В. Порядок и хаос в развитии социальных систем: (Синергетика и теория социальной самоорганизации). / В. В. Василькова. – СПб.: Изд-во “Лань”, 1999. 480 с. 14. Брацук І. Вплив Суду ЄС на формування та розвиток принципу прямої дії права Європейського Союзу / І. Брацук // Юридична Україна. – 2010. – № 2. – С. 129–132. 15. Пенкин С. В. Конституционное право человека на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства (история становления и юридическая природа) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. В. Пенкин – Пенза, 2004. – 177 с.

REFERENCES

1. Shyshkyn V. V. *Synerhetycheskyi podkhod v teoryi prava : avtoref. dys.* [Synergetic approach in the theory of law] – Nyzhnyy Novhorod, 2007. – 35 p. 2. Kozhushko S. I. *Ideyi synerhetyky i synkretyzmu v metodolohiyi trudovoho prava* [Ideas of synergetics and syncretism in the methodology of labor law], Chasopys Kyiv's'koho universytetu prava . – 2015. – vol. 2. – pp. 165 – 168. 3. Punchenko O. P., Punchenko N. O. *Obrazovanye v systeme fylosofskykh tsennostey : monohr.* [Education in the system of philosophical values: monogr]. – Odessa : Pechatnyy dom, Druk Pivden', 2010. – 506 p. 4. Pryhozhyn Y., Arshynova V. Y., Klymontovycha Yu. L, Sachkova Yu. V. *Poryadok yz khaosa: Novyy dyaloh cheloveka s pryrodoy* [Order out of chaos: man's: New dialogue with nature] Per. s anhl. / Obshch. red.– Moscow: “Prohress” Publ, 1986. – 432 p. 5. Bondyireva S. K. *Myhratsyya (sushchonst' y yavlenyya)* [Migration (essence and phenomena)], 2-e yzd.; Voronezh: yzd. NPO “MODЭK”, 2007. – 296 p. 6. Aliyeva S. T. *Pryroda ta istorychni peredumovy vynykennyya trudovoyi mihratsiyi naseleण्या.* The nature and historical background of the emergence of labor migration of the population.], Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: yurysprudentsiya. – 2014. – Vol. 12. tom. 2. – pp. 89–91. 7. Zhad'ko V. A. *Filosofiya yak teoriya samoorganizatsiyi lyuds'koho buttya: Naukove vydannya.* [Philosophy as the theory of self-organization of human existence: Scientific publication] – Zaporizhzhya, Vyd. ZDMU, 2012. – 348 p. 8. Yarmol L. V., Vand'o S. *Ponyattya, znachennyya svobody ta yiyi vzayemoz'yazok iz pravom* [Concept, the meaning of freedom and its relationship with the law], Visnyk Natsional'noho universytetu “L'viv's'ka politekhnikha”. Seriya: yurydychni nauky. – 2016. – Vol. 825. – pp. 252–258. 9. Mykhaylyshyn I.V. *Zmist prava hromadyan na vil'ne peresuvannya ta vybir mistyya prozhyvannya* [The content of the right of citizens to free movement and choice of place of residence], Pravo i Bezpeka. – 2012. – Vol. 3. – pp. 32–37. 10. Harasymiv T. Z. *Kontsept prava: filofs'kyi svitohlyad* [Concept of law: philosophical outlook], Visnyk Natsional'noho universytetu “L'viv's'ka politekhnikha”. Seriya: yurydychni nauky. – 2016. – Vol. 850. – pp. 163–169. 11. Romanova A. S. *Svobodna volya lyudyny v umovakh hlobalizatsiyi suspil'stva (pryrodo-pravovyy aspekt)* [The voluntary will of man in the conditions of globalization of society (natural-legal aspect)], Visnyk Natsional'noho universytetu “L'viv's'ka politekhnikha”. Seriya: yurydychni nauky. – 2016. – Vol. 845. – pp. 407–413. 12. Punda O. O. *Pravo na svobodu: monohrafiya* [The right to liberty: a monograph], Kh. : Evrika, 2006.– 284 p. 13. Vasyl'kova V. V. *Poryadok y khaos v razvytyi sotsyal'nykh system: Synerhetyka y teoryya sotsyal'noy samoorganizatsiyi* [Order and chaos in development of social systems: Synergetics and theory of social self-organization]– Saint Petersburg, “Lan” Publ, 1999. 478 p. 14. Bratsuk I. *Vplyv Sudu YeS na formuvannya ta rozvytok pryntsyphu pryamoyi diyi prava Yevropeys'koho Soyuzu* [The impact of the EU Court on the formation and development of the principle of direct effect of the law of the European Union], Yurydychna Ukrayina. – 2010. – vol. 2. – pp. 129–132. 15. Penkyn S. V. *Konstytutsyonnoe pravo cheloveka na svobodu peredyzhenyya, vybor mesta prebывanyya y zhytel'stva (ystoryya stanovlenyya y yurydycheskaya pryroda)* [The constitutional right of a person to freedom of movement, choice of place of residence and residence (history of formation and legal nature)]. – Penza, 2004. – 177 p.

Дата надходження: 01.11.2017 р.